

СЕКЦІЯ 1

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІРИ

Зелінський Руслан

ПАТ «Вищий навчальний заклад

“Міжрегіональна Академія управління персоналом”»

РЕТРОСПЕКТИВА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Ключові слова: *російсько-українські війни, московська експансія, боротьба за незалежність.*

Keywords: *Russian-Ukrainian wars, moscow expansion, struggle for independence.*

Витоки російської агресії відносно українських земель можна віднести ще до початку XII ст., коли Ростово-Суздальське князівство претендує на першість у Київській державі. Місцевий князь Андрій Боголюбський, прагнучи посісти київський престол, у 1169 р. вчинив руйнування та грабунок Києва.

Черговою віхою кривавого шляху Московії стали війни з Литвою в XV–XVI ст. за київську спадщину. У цей час Київська держава втратила цілісність, а українські землі перейшли під владу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Велике князівство Литовське, Руське та Жемайтійське, навіть з огляду на назву, було своєрідною конфедерацією, де українські (руські) землі жили повноцінним національним життям. Проте Московське князівство розпочало з Литовською державою війни, претендуючи на значну частину українських (руських) земель. Оскільки українська (руська) політична еліта та військові формування Великого князівства Литовського брали активну участь у цих війнах, є підстави віднести до них складову російсько-українського (московсько-руського) збройного протистояння. Адже боротьба йшла за київську спадщину.

Отже, виділимо окремі етапи цих збройних змагань, наслідком яких був руділ спірних теренів між воюючими сторонами. Зокрема, внаслідок війни 1492–1494 рр. від Литовської держави до Великого князівства Московського на умовах Вічного миру (1494) відійшли Верховські князівства (у верхів’ї Оки). Внаслідок війни 1500–1503 рр. Велике князівство Литовське втратило приблизно третину своєї території на користь Московії, зокрема Чернігово-Сіверщину. Війна 1507–1508 рр. закінчилася поверненням Москвою Литві Любеча з навколишніми дрібними містами, але більшість Чернігово-Сіверщини залишилася у складі Московського князівства. Під час війни 1512–1522 рр. Москва завойовала Смоленськ. Після війни 1534–1537 рр. до Московії відійшли Себезь, а Литва оволоділа Гомелем. Далі у Лівонській війні 1558–1583 рр. відзначились активною участю українські козаки проти московської агресії. Внаслідок цього Московія зазнала поразки і відмовилась від завойованих територій у Лівонії та Полоцьку, а шведом віддала Нарву, Ям, Копор’є, Іван-город.

Після Люблінської унії 1569 р. більшість українських земель увійшли до складу Речі Посполитої, а українські козаки воювали проти московитів на боці поляків і литовців.

Під час так званої «смути» в Московському царстві українські козаки брали участь у збройній боротьбі за царський престол на Речі Посполитій. Козаки відіграли важливу роль у перебігу бойових дій. Королевич Владислав претендував на московський стіл, і з цією метою поляки вирушили у 1618 р. в похід на Москву. Бойову міць польського війська складало українське козацтво на чолі з гетьманом Петром Сагайдачним. Хоча Владислав і не став московським царем, до Речі Посполитої повернулися території Чернігово-Сіверщина та Смоленщина. Згодом внаслідок Смоленської війни 1632–1634 рр. за участі українських козаків Річ Посполита військовою силою підтвердила свої права на ці території.

Переяславська рада 1654 р. та Березневі статті оформили українсько-московський військово-політичний союз. Але не встигло висохнути чорнило на цьому документі, як цього самого року розгортається протистояння між договірними сторонами. Із 1654 до 1659 рр. триває збройна боротьба між Московією та Гетьманщиною за впливи в Білорусі. Наслідком цього став перехід під контроль козаків теренів Південно-Східної Білорусі та частково Мінського, Вітебського і Смоленського воєводств.

Чергова війна Московії проти Гетьманщини 1658–1659 рр. відзначена блискучою перемогою гетьмана Івана Виговського над московитами 1659 р. у Конопотський битві. Намір Виговського відірвати Гетьманщину від Москви та долучити до Речі Посполитої на правах суб'єкта держави потерпів поразку. Московія обмежила на нових договірних засадах права Гетьманщини.

Антимосковське повстання 1666–1668 рр. зазнало поразки, а Москва закріпила за собою Лівобережжя. Наступна московська військова агресія проти Правобережної України 1674–1676 рр. придушила наміри Петра Дорошенка об'єднати Гетьманщину обох берегів Дніпра та підтвердила свою зверхність над Лівобережною Україною.

Інше антимосковське повстання Петра Іваненка 1692 р. також було невдалим. Малочисельні загопи запорожців на чолі з новопроголошеним гетьманом Іваненком (Петриком) та союзним татарським військом були розбиті гетьманом Мазепою.

Згодом гетьман Іван Мазепа очолив боротьбу Гетьманщини за незалежність 1708–1709 рр., наслідком якої стане поразка шведсько-українського війська. Ця боротьба знайде продовження у визвольному поході Пилипа Орлика 1711 р. Однак спочатку успішне просування Правобережжям українських козаків, за підтримки поляків і татар, закінчиться невдало.

Українська Народна Республіка (доба Центральної Ради та Директорії), Українська держава, які утворилися на уламках Російської імперії, виборювали право на незалежність у боротьбі з червоною Росією. Українсько-більшовицькі війни 1917–1921 рр. не принесли успіху українцям – національно-визвольні змагання зазнають поразки. На окупованій території України більшовики утворили квазідержаву Українську Соціалістичну Радянську Республіку, яка 1922 р. стала складовою частиною СРСР.

Ідея незалежності, за яку боролися вояки та діячі УНР, не згасла. Національно-визвольна боротьба Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії з радянським режимом триватиме до середини 1950-х рр. Ця боротьба відзначена багатьма героїчними сторінками, і спрямована проти підрозділів Червоної армії, НКВД та компартійного апарату. Після Другої світової війни 1945 р. бойовики УПА продовжили підпільну боротьбу, яка тривала до середини 1950-х рр. Проте сили воюючих сторін були нерівними, і націоналістичне підпілля згасло, а карально-репресивна машина Радянського Союзу знищила та репресувала останніх учасників ОУН-УПА.

У 1991 р. Україна відновила незалежність. Згодом у 1997 р. було укладено договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією. Проте на шляху партнерства між державами опинилося чимало каменів спотикання. Найбільший з них – це небажання Росії випустити Україну зі сфери свого впливу, що проявилось в активному спротиві європейській інтеграції України. Помаранчева революція 2004 р. та Євромайдан, Революція гідності 2013–2014 рр. стали тривожними сигналами для кремлівського керівництва щодо виходу України з російської орбіти. Тому за підтримки «п'ятої колонії» в Україні у березні 2014 р. Росія анексувала Автономну Республіку Крим, а у квітні 2014 р. на території Донецької та Луганської областей сепаратистськими силами за участі російських військ проголосила так звані Донецьку та Луганську народні республіки. Це стало початком російсько-української війни на сході України. Радою безпеки і оборони України 13 квітня 2014 р. було оголошено Анти-терористичну операцію [2], яка тривала до 30 квітня 2018 р. Потім введено в дію було Операцію об'єднаних сил, керівництво якою доручено Об'єднаному оперативному штабу ЗСУ [3].

Новий етап російсько-української війни почався 24 лютого 2022 р. широко-масштабним військовим вторгненням російських військ на територію України.

Отже, ще з XII ст. Московщина намагається поглинути українське буття, тому що не може допустити існування Українства без московської зверхності. Сучасна війна за незалежність України є прямим продовженням кількостолітнього протистояння українського світу московській експансії [1, 10].

Джерела та література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни російі проти України XII–XXI ст. Київ: ПП Брехуненко Н. А., 2016. 247 с.
2. Указ Президента України від 14 квітня 2014 р. № 405 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014#Text>
3. Указ Президента України від 30 квітня 2018 р. № 116 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2018#Text>